

Accountant in de vuurlinie

In een democratische samenleving, met haar systeem van rekenschap en verantwoording, toezicht en controles, past de taak van een accountant moeiteloos. Hoe is dat in een wereld waar democratie ver te zoeken was? Oud-militair en registeraccountant Jos Bokkelkamp werkte in post-Saddam-Irak.

TEKST WILLEM VERHOOG | BEELD SIMONE VAN ES

In 1996 vroeg de Vereniging van Nederlandse Gemeenten aan Bokkelkamp om een opdracht uit te voeren in de Oekraïne. Dat beviel zo goed dat hij liet weten geïnteresseerd te zijn in een langduriger opdracht. In mei 2003 vroegen de Amerikanen hem een project in Irak te begeleiden: toezicht op lagere overheden. "Zij hadden een financiële man nodig met kennis van publieke financiën", vertelt Bokkelkamp. "Ik zou trainingen moeten geven en waar nodig adviseren. Men wist dat ik een militaire achtergrond had. En in landen als Irak is zulke ervaring zeer waardevol."

Wat hebt u als accountant in Irak kunnen doen?

Bokkelkamp: "Ik ben begonnen als *public finance-specialist* in Kirkoek, de noordelijke oliestad net buiten Koerdistan. Daar begon ik met het geven van trainingen *financial management* voor leden van de provinciale raden en voor, wat ze daar dan noemen,

districts- en subdistrictsraden. Tegelijkertijd heb ik daar in het eerste jaar een instituut opgericht: de Kirkoek Financial

Advisory Board, dat een overkoepelende functie had met hooggekwalificeerde Irakezen die verantwoordelijk waren voor het financiële beleid van de provincie. Ik ben teamleider geworden in Kirkoek - van juli 2004 tot januari 2005 - waarna ik ben overgeplaatst naar Bagdad, waar ik teamleider van het *policy team* werd, een soort intermediair tussen ministeries en provincies."

CORRUPTIE

Is er in een dergelijk gebied niet voortdurend een spanningsveld tussen goed bestuur, goed financieel beheer, goede controleregels enerzijds en de harde praktijk anderzijds?

"Natuurlijk is daar een spanningsveld. Ik heb zo af en toe wel eens wat concessies moeten doen aan mijn vaktechnische integriteit. Vooral als je projecten opzet. Dan blijft er enorm veel aan de strijkstok hangen en stuit je op enorm veel

'De accountants zijn ingeschreven in een register en zijn zeker redelijk hoog gekwalificeerd.'

corruptie. Maar wat is nu belangrijker? Dat de Irakezen zelf geholpen worden met die projecten, lijkt me. Als het niet kan

zoals het moet, moet het maar zoals het kan. Al is er wat corruptie, dat kun je later wel bestrijden. In eerste instantie waren projecten op het gebied van watervoorziening, hygiëne, afvalverwerking, elektriciteit en dergelijke nodig. Nood breekt wet. Je kunt wel heel idealistisch een project willen staken, omdat er corrupte figuren zijn, maar daarmee worden de gewone mensen op de korte termijn echt niet geholpen."

Knijp je de hele dag je ogen dicht als het gaat om integriteit, transparantie en dergelijke?

"Je kunt niet in één dag veranderen wat in eeuwen is ingeworteld. Vooral in de lijnen van Bagdad naar de provincies gebeurt zo veel met de geldstromen. Trouwens, het is sowieso al moeilijk om geld van Bagdad te transfereren naar Kirkoek en andere provinciesteden, vanwege het gevaar op de weg daar."

'Als het niet kan zoals het moet, moet het maar zoals het kan.'

van de adviseurs werd ontvoerd bij het ministerie, midden in Bagdad. Er zijn overal postzegel-accountingsystemen opgezet door mensen. Wij hadden specialisten uit Noorwegen, Amerika, Pakistan en India aan het werk, maar die hadden allemaal hun eigen hobby's en ideeën. Dat werkt dus ook al niet. Het gaat weliswaar iets beter dan enkele jaren geleden, maar er is nog steeds veel te ontwikkelen."

Hebt u wel bepaalde 'accountancy-universalia' ontdekt?

Bokkelkamp: "Het rekeningstelsel is betrekkelijk universeel. Maar wel met een Irakese draai. Met een Koerd heb ik eens een begroting moeten opstellen. Op zeker moment ben ik maar gestopt: 2.044 bladzijden zonder enige toelichting, alleen maar cijfers, gerangschikt op rubrieken zoals wij die ook kennen, maar dan ook nog eens per provincie/district. Welnu, er zijn achttien provincies, 96 districten, 195 subdistricten en 337 zogeheten *neighbourhoods*. Dat zijn, heel typerend voor Irak, stamgebieden met een soort stamhoofd/burgemeester met wat mensen van het ministerie in Bagdad die toezicht moeten houden. Pas voor de begroting 2009 heeft men ook vanuit de subdistricten - dus nog niet eens vanuit de *neighbourhoods* - een subbegroting laten opstellen. Die moet worden goedgekeurd door de districten en daarna door de provincie. Maar dat is dus voor het eerst in 2009."

Was uw periode daar de moeite waard?

"Jazeker, zolang ik gezond ben, smaakt het naar meer. Ik heb veel ook niet zo plezierige dingen gezien en meegemaakt: schuilkelders, raketaanvallen, doden en gewonden. Ik ben gelukkig nooit op een bembom gestuit, maar ik heb wel de gevolgen ervan gezien. En toch zou ik het misschien zo weer doen. Via de VNG wacht ik op een nieuwe opdracht. Ik kan ook naar de Oekraïne gaan. Ik hink dus nog even op twee gedachten, maar oriënteer me ondertussen ook op de Nederlandse markt en het lezingencircuit. De toekomst brengt altijd wel wat." □

Bestaat er een accountantsberoepsgroep in Irak vergelijkbaar met zoals wij dat hebben?

"Er is een soort NIVRA in Irak, maar dat functioneert niet zoals wij dat kennen. Zeker in de periode van Saddam Hoessein waren ze met handen en voeten gebonden aan de Baath-partij. De accountants zijn ingeschreven in een register en zijn zeker redelijk hoog gekwalificeerd. Maar het probleem was dat ze alleen maar mochten rapporteren aan Saddam. Bestond de kans dat de Baath-partij of het regime negatief in het nieuws zou kunnen komen, dan werd de zaak gewoon in de doofpot gestopt."

POSTZEGELSYSTEMEN

Goed financieel management, accounting en auditing zijn niet de grootste zorgen van de plaatselijke bevolking?

"Ja, zeker. Toen ik in 2003 begon, waren er enkele speerpunten voor het Local Governance Program: het opbouwen en

trainen van raadsleden, voorzitters van de raad, gouverneurs en plaatsvervangend gouverneurs. Men hanteerde daar het oude Britse 'accountingsysteem', dat dateerde van de periode vóór Saddam Hoessein. Op die manier werden ook de overheden en administraties ingericht. Alles werd met de hand gedaan - nog steeds - ondanks alle computers die de Amerikanen naar binnen hebben gekruid. Informatiesystemen werden opgezet, maar die werkten niet, omdat de Irakezen er niet mee overweg konden. Netwerken functioneerden helemaal niet. Computers die rapporteringen, vastleggingen en dergelijke moeten verwerken en opslaan, werken slecht. En dus vult men nog steeds twee meter lange vellen in met allerlei accountingregels en rubriceringen. Die worden maandelijks naar het ministerie van Financiën in Bagdad gestuurd. Een informatiesysteem voor financieel management leed schipbreuk, omdat een